

*Crux interpretum v 1 Kor 15,29**

Petr Mareček

Ze všech křesťanských společenství, která Pavel založil, byl obzvláště hrdý na „církve Boží v Korintu“ (1 Kor 1,2). Bylo to jeho mistrovské dílo, „pečeť“ jeho apoštolátu (1 Kor 9,2) a jeho „doporučující dopis“, který měl vepsaný do svého srdce a který byl uznaný a čtený všemi lidmi (2 Kor 3,2). Korintská křesťanská komunita mu přinášela nejen mnoho radosti a útěchy, ale také vážné starosti. To vše vysvětluje nejbohatší a nejrozsáhlejší apoštolovu korespondenci s Korintany. První list apoštola Pavla Korinťanům je v mnoha ohledech zvláštním textem Nového zákona. Nikde jinde není tak zřetelným způsobem vyjádřen komplikovaný vztah mezi autorem a jeho adresáty jako v tomto listu a nikde jinde nepoznáme tak jasně jako zde obtíže, kterým křesťané čelili v počátcích křesťanství. První list Korinťanům neustále přitahuje pozornost badatelů, jelikož se zabývá mnoha praktickými otázkami vzájemných vztahů uvnitř církve a rovněž mezi jejími členy a ostatními lidmi v prvním století.¹

V 1 Kor 15 se apoštol Pavel podrobně věnuje tématu vzkříšení mrtvých. V jistém smyslu se jedná o nejzávažnější problém, kterým se v tomto listu zabývá, a objasnění, které o tomto eschatologickém tématu předkládá, lze považovat za nejdůležitější v celém listu.² Poučení o vzkříšení mrtvých (15,1–58), které z formálního hlediska vytváří uzavřený celek, zahrnuje tři části: připomenutí tradice o Ježíšově vzkříšení z mrtvých (15,1–11), jeho souvislost se zmrtvýchvstáním věřících (15,12–34) a objasnění skutečnosti vzkříšeného těla (15,35–58).³ Při projednávání spoji-

* Studie byla připravena za finanční podpory projektu IGA_CMTF_2024_006 „Obtížné verše v prvním listu Korinťanům“.

¹ James D. G. DUNN, *1 Corinthians*, New Testament Guides, Sheffield: Academic Press, 1995, s. 9.

² Joseph A. FITZMYER, *First Corinthians: A New Translation with Introduction and Commentary*, AYB 32, New Haven – London: Yale University Press, 2008, s. 539–540.

³ Srov. např. Wolfgang SCHRAGE, *Der erste Brief an die Korinther. Teilband 4: 1 Kor 15,1–16,24*, EKK VII/4, Zürich – Neukirchen: Benzinger – Neukirchener, 2001, s. 3–421; Dieter ZELLER, *Der erste Brief an die Korinther*, KEK 5, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2010, s. 455; Franco MANZI, *Prima lettera ai Corinzi: Introduzione, traduzione e commento*, Nuova versione della Bibbia dai testi antichi 43, Cinisello Balsamo (Milano): San Paolo, 2013, s. 209; Ladislav TICHÝ, *První list Korintským*, Český ekumenický komentář

tosti mezi Kristovým vzkříšením a vzkříšením mrtvých (15,12–34) Pavel nejprve upozorňuje, že popírání skutečnosti vzkříšení z mrtvých znamená zároveň zneuznání Kristova vzkříšení (15,12–19), dále zdůrazňuje, že vzkříšení všech je důsledkem Kristova vzkříšení, které vede k univerzální Boží vládě (15,20–28), a nakonec vyjmenovává praktické důsledky víry a nevěry vůči budoucímu vzkříšení (15,29–34).

Pokud jde o verše 1 Kor 15,29–34, apoštol Pavel zde uvádí několik volně propojených „argumenta ad hominem“, příklady ze zkušenosti, k vyvrácení pochybností o vzkříšení mrtvých, které jsou formulovány ve stylu řečnických otázek. Nejprve odkazuje na praxi křtu za mrtvé, která byla provozována některými lidmi v korintské církevní obci (15,29). Poté upomíná na realitu svého vlastního života, který je vystaven neustálému ohrožení a nebezpečí smrti (15,30–32). A na závěr připojuje několik výstrah: varuje před sebeklamem, napomíná citátem z profánní literatury a nabádá ke střízlivosti (15,33–34).

Naše pozornost se zaměří na verš 1 Kor 15,29, kde se apoštol Pavel zmiňuje o křtu za mrtvé. Tato praxe, která není nikde jinde v Novém zákoně zmíněna, nechává vyvstat mnohým otázkám a v dějinách exegeze vedla k velikému množství interpretačních pokusů. Tento verš je považován za jednu z nejkontroverznějších pasáží listu⁴ a podle některých exegetů náleží k nejméně jasným veršům Nového zákona.⁵ Badatelé, kteří se zabývali tímto textem a kteří se snažili pochopit jeho smysl, předložili překvapivé množství různých výkladů. V některých odborných pu-

k Novému zákonu 7, Praha: Centrum biblických studií AV ČR a UK v Praze ve spolupráci s Českou biblickou společností, 2019, s. 189.

⁴ Takto již Karl BARTH, *Die Auferstehung der Toten: Eine akademische Vorlesung über I. Kor. 15*, München: Ch. Kaiser, 1924, s. 102: „Ich werde der erste sein, mich zu freuen, wenn eine befriedigende Erklärung dieser Stelle in glaubwürdiger Weise auf die Bahn gebracht wird, vorläufig sehe ich keine andere Möglichkeit als die, das historisch Unauflöslche in seine Rätselhaftigkeit stehen zu lassen.“ Srov. též Hans CONZELMANN, *Der erste Brief an die Korinther*, KEK 5, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1981², s. 337: „V. 29 ist eine der am heftigsten umstrittenen Stellen des Briefes.“ Friedrich LANG, *Die Briefe an die Korinther*, NTD 7, Göttingen – Zürich: Vandenhoeck & Ruprecht, 1994², s. 229, připouští: „Der V.29 gehört zu den schwierigsten und umstrittensten Stellen des Briefes, für die noch keine einhellige Erklärung gefunden ist.“

⁵ Frederik Willem GROSHEIDE, *Commentary on the First Epistle to the Corinthians: The English Text with Introduction, Exposition and Notes*, NICNT, Grand Rapids, MI: Eerdmans 1980 (=1953) s. 371: „Vs. 29 is one of the most difficult passages in the New Testament. Interpretations abound but no one has succeeded in giving an interpretation which is generally accepted.“ Craig S. KEENER, *1–2 Corinthians*, NCBC, Cambridge: Cambridge University Press, 2005, s. 128: „...one of the most obscure verses in the NT.“

blikacích, které se zabývají 1 Kor, dokonce nalezneme údaj, že existuje až 200 různých vysvětlení textu 1 Kor 15,29.⁶ Pečlivé zkoumání těchto rozličných způsobů interpretace 1 Kor 15,29 však odhaluje, že bez ohledu na drobné odchylky jde ve skutečnosti o přibližně čtyřicet obecných hypotéz.⁷ Panuje tedy udivující názorová rozdílnost v interpretaci 1 Kor 15,29 a nedaří se dosáhnout vědeckého konsensu o jednotném výkladu tohoto textu. Mnozí exegeté se dokonce domnívají, že se nelze dopátrat přesného chápání 1 Kor 15,29 a že je zapotřebí přiznat nevědomost.⁸ Již před téměř 300 lety německý luteránský teolog Johann Albrecht Bengel s určitou nadsázkou tvrdil, že o křtu za mrtvé je tolik různých výkladů, že by na toto téma šlo napsat disertaci.⁹ V nedávné době vznikly tři mo-

⁶ CONZELMANN, *Der erste Brief an die Korinther*, s. 337, pozn. 120; Ralph P. MARTIN, *The Spirit and the Congregation: Studies in 1 Corinthians 12–15*, Grand Rapids MI: Eerdmans, 1984, s. 118; Friedrich Wilhelm HORN, *Das Angeld des Geistes: Studien zur paulinischen Pneumatologie*, FRLANT 154, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1992, s. 165. Norbert BAUMERT, *Sorgen des Seelsorgers: Übersetzung und Auslegung des ersten Korintherbriefes*, Paulus neu lesen, Würzburg: Echter, 2007, s. 291, uvádí, že existuje asi 600 navrhaných vysvětlení.

⁷ Gordon D. FEE, *The First Epistle to the Corinthians*, NICNT, Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1987, s. 762 uvádí, že bylo navrženo nejméně 40 různých způsobů výkladu. Frédéric GODET, *Commentaire sur la première épître aux Corinthiens*, II, Paris: Fischbacher, 1887, s. 380, se zmiňuje asi o 30 různých vysvětleních.

⁸ W. Glyn H. SIMON, *The First Epistle to The Corinthians: Creed and Conduct*, TBC, London: SCM, 1965, s. 147: „We have no clue to the meaning of this obscure and difficult verse.“ FEE, *The First Epistle to the Corinthians*, s. 763: „...no one knows in fact what was going on. The best one can do in terms of particulars is point out what appear to be the more viable options, but finally admit to ignorance.“ Richard P. CARLSON, „The Role of Baptism in Paul’s Thought,“ *Interp.* 47, č. 3 (1993): 255–266, zde s. 261: „Despite dozens of proposed solutions, the reference itself is simply so obscure and our knowledge so limited that we cannot discern just what this rite actually involved or meant.“ Simon J. KISTEMAKER, *1 Corinthians*, NTC, Grand Rapids, MI: Baker, 1993, s. 560: „In all humility I confess that the sense of this text escapes me; verse 29 remains a mystery.“ Charles HODGE, *1 Corinthians*, CCC, Wheaton, IL: Crossway Books, 1995, s. 293: „The darkness that rests on this passage can never be entirely cleared away, because the reference is to a custom of which no account is extant.“ Erik PETERSON, *Der erste Brief an die Korinther und Paulus-Studien*, ed. Hans-Ulrich Weidemann, *Ausgewählte Schriften* 7, Würzburg: Echter, 2006, s. 408: „Es ist besser, sich einzugestehen, dass wir diesen Vers nicht auslegen können.“ Srov. též Chanoine E. OSTY, *Les épîtres de saint Paul aux Corinthiens*, Paris: Éditions du Cerf, 1949, s. 63; Rinaldo FABRIS, *Prima lettera ai Corinzi: Nuova versione, introduzione e commento*, I libri biblici. Nuovo Testamento 7, Milano: Paoline, 1999, s. 205, pozn. 11; Alan F. JOHNSON, *1 Corinthians*, IVPNTC 7, Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 2004, s. 295–296.

⁹ Johann Albrecht BENDEL, *Gnomon Novi Testamenti in quo ex nativa verborum vi simplicitas, profunditas, concinnitas, salubritas sensuum coelestium indicatur*, Stuttgartiae: J. F. Stein-

nografie, které se důkladným způsobem věnují tomuto *crux interpretum* v 1 Kor 15,29.¹⁰ Existují však i kratší pojednání v rámci obsáhlejších studií, která předkládají stručné přehledy výkladu 1 Kor 15,29.¹¹ Tento text neustále přitahuje pozornost badatelů, jak je patrné z nedávno publikovaných vědeckých pojednání.¹²

Tato studie, která se bude věnovat interpretaci 1 Kor 15,29, bude členěna na tři hlavní části. První část bude zaměřena na problematiku úprav znění textu, tj. na textově-kritické konjektury. V druhé části bude předložen přehled rozličných možností interpretace jednotlivých pojmů: křest, mrtví, význam předložky *ὕπερ*. Třetí část se bude zabývat návrhy analogií vikariálního křtu v dobových myšlenkových a náboženských proudech. Z obrovského množství navrhovaných výkladů budou uvedeny pouze ty, které jsou nejčastěji zmiňovány v odborných studi-

kopf, (1742¹) 1887^s, s. 680: „Porro de baptismo super mortuis tanta est interpretationum varietas, ut is, qui, non dicam, varietates ipsas, sed varietatum catalogos colligere velit, Dissertationem scripturus sit.“

¹⁰ Bernard M. FOSCHINI, „Those Who Are Baptized for the Dead,‘ 1 Cor. 15:29,“ *CBQ* 12 (1950): 260–276, 379–388; 13 (1951): 46–78, 172–198, 276–283. Jedná se o doktorskou práci, která byla úspěšně obhájena na Pontificium Athenaeum Antonianum v roce 1948. Tato studie byla nejprve publikována v sérii pěti článků pod stejným názvem a později byla vydána jako stejnojmenná kniha: Bernard M. FOSCHINI, *Those Who Are Baptized for the Dead,“ 1 Cor. 15:29: An Exegetical Historical Dissertation*, Worcester, MA: Heffernan, 1951 (Citace v naší studii jsou převzaty ze série pěti článků.); Mathis Rissi, *Die Taufe für die Toten: Ein Beitrag zur paulinischen Tauflehre*, ATANT 42, Zürich: Zwingli Verlag, 1962; Michael F. HULL, *Baptism on Account of the Dead (1 Cor 15:29): An Act of Faith in the Resurrection*, Academia Biblica 22, Atlanta, GA: Society of Biblical Literature, 2005. Jde o přepracovanou verzi disertace, která byla úspěšně obhájena na Papežské gregoriánské univerzitě v prosinci 2003.

¹¹ Viz např. George Raymond BEASLEY-MURRAY, *Baptism in the New Testament*, London: Macmillan, 1962, s. 185–192; Rudolf SCHNACKENBURG, *Baptism in the Thought of St. Paul: A Study in Pauline theology*, translated by George Raymond Beasley-Murray, New York: Herder, 1964, s. 95–102 (jedná se o výrazně a intenzivně přepracované nové vydání disertační práce v překladu, jejíž původní verze byla: *Das Heilsgeschehen bei der Taufe nach dem Apostel Paulus: Eine Studie zur paulinischen Theologie*, München: Karl Zink, 1950). Srov. též Adam C. ENGLISH, „Mediated, Mediation, Unmediated: 1 Corinthians 15:29: The History of Interpretation and the Current State of Biblical Studies,“ *RExp* 99 (2002): 419–428.

¹² Srov. např. Hanoah Ben KESHER, „Whether Jews, Whether Greeks: Was 1 Cor. 15:29 Addressed to Jewish Disciples of Jesus?,“ *EvQ* 88, č. 4 (2016): 331–348; Roger David AUS, *Two Puzzling Baptisms: First Corinthians 10:1–5 and 15:29. Studies in Their Judaic Background*, Studies in Judaism, Lanham, MD: Hamilton Books, 2017; Francesco BIANCHINI, „The Crux Interpretum of 1 Cor 15:29: What is at Stake and a Proposal,“ *Verbum Vitae* 40, č. 4 (2022): 1007–1016.

ích a které považujeme za nejdůležitější. Závěrem bude poukázáno na chápání, které(á) se jeví jako nejvhodnější a nejpersvědčivější. Souhrn nejvýznačnějších způsobů interpretace 1 Kor 15,29 včetně jejich (pouze stručného, jak to vynucuje požadavek na rozsah článku) zhodnocení, jenž bude poskytnut v českém jazyce, lze považovat za největší přínos této studie.

1. ÚPRAVY ZNĚNÍ, TJ. TEXTOVĚ-KRITICKÉ KONJEKTURY

Pavlova slova (Ἐπεὶ τί ποιήσουσιν οἱ βαπτιζόμενοι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν; εἰ ὅλως νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, τί καὶ βαπτίζονται ὑπὲρ αὐτῶν;)¹³ v 1 Kor 15,29 můžeme přeložit: „Co pak dělají ti, kdo se dávají křtít za mrtvé? Jestliže mrtví vůbec nevstávají, proč se za ně dávají křtít?“¹⁴

Pokud jde o znění textu, v dějinách výkladu byly projednávány dvě otázky. První z nich se týkala textové podoby z hlediska použitých výrazových prostředků. Badatelé opětovně přicházeli s doporučeními, že text v 1 Kor 15,29 by měl být pozměněn. Již v 18. století Ludovicus Casparus Valckenarius navrhl jako nejvhodnější záměnu dvou písmen v textu, který byl ve svém původním znění ve formě *scriptio continua* (tj. jednotlivá slova se od sebe neoddělovala): ΑΠΕΡΤΩΝ místo ΥΠΕΡΤΩΝ. Domníval se, že původní text obsahoval formulaci ἀπ' ἔργων νεκρῶν, zatímco vyjádření ὑπὲρ τῶν νεκρῶν je třeba pokládat za omyl při psaní. Podle této hypotézy, která se odvolává na Žid 6,1–2, křesťané měli zvyk nazývat hříchy ἔργα νεκρῶν a věřili, že jsou od nich očišťováni křtem.¹⁵ Johannes Marinus Simon Baljon předložil domněnku, podle které slova ὑπὲρ τῶν νεκρῶν a ὑπὲρ αὐτῶν nepatří k původnímu textu. Tato slova považoval za glosy, které byly později vloženy do textu.¹⁶ Naproti tomu Paul Wilhelm Schmiedel měl za to, že by bylo lepší považovat celý verš

¹³ Řecký text převzat z Barbara ALAND – al. (ed.), *Novum Testamentum Graece*, Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 2012²⁸, s. 550.

¹⁴ Vlastní překlad.

¹⁵ Everwijn WASSENBERGH (ed.), *Selecta e scholis Lud. Casp. Valckenarii in libros quosdam Novi Testamenti*, II, Amstelodami: P. den Hengst et Filii, 1817, s. 330–331.

¹⁶ Johannes Marinus Simon BALJON, *De tekst der brieven van Paulus aan de Romeinen, de Corinthiërs en de Galatiërs als voorwerp van de conjecturaalkritiek beschouwd*, Utrecht: Kemink & zoon, 1885, s. 116–118.

29 za nepravý, jenž byl druhotně doplněn do textu.¹⁷ Tyto hypotézy nelze akceptovat. S ohledem na textovou kritiku verš 1 Kor 15,29 obsahuje pouze jedno místo, kde se vyskytuje textová varianta. V některých rukopisech se v závěru verše setkáváme s vyjádřením ὑπὲρ τῶν νεκρῶν (D² L M sy^p bo^{ms}) nebo s formulací ὑπὲρ αὐτῶν τῶν νεκρῶν (69).¹⁸ Je však zapotřebí upřednostnit vyjádření ὑπὲρ αὐτῶν, které obsahují nejstarší a nejkvalitnější svědkové textu (P⁴⁶ A B D* F G K P Ψ 075. 0243. 33. 81. 104. 365. 630. 1175. 1241. 1505. 1739. 1881. 2464 latt syh co; Or Epiph).¹⁹

Druhá otázka, jež souvisí se zněním textu, se týká členění textu pomocí interpunkčních znamének, která mohou změnit vyznění textu. Nejstarší rukopisy s textem Pavlových listů nám však nezprostředkovávají pomoc, jelikož byly psané bez interpunkce, třebaže v některých lze nalézt určité stopy členících znamének.²⁰ Starověcí písaři při psaní řeckého textu používali interpunkční znaménka jen velmi zřídka. Hojněji se začínají objevovat v průběhu 6. a 7. století, ačkoli otazník se před 9. stoletím vyskytuje jen sporadicky.²¹ Třebaže interpunkce, kterou pro verš 1 Kor 15,29 uvádí nejnovější (28.) vydání *Novum Testamentum Graece*, má dlouhou tradici (shoduje se např. se zněním řeckého textu, který připravil k vydání Konstantin von Tischendorf),²² někteří badatelé se pokusili vyřešit obtíže s interpretací tohoto verše změnou interpunkčních znamének. Pro ilustraci si uveďme několik návrhů. Johann Christian Konrad von Hofmann se domníval, že vyjádření ὑπὲρ τῶν νεκρῶν je třeba spojit s τί ποιήσουσιν, jelikož čtenáře nemohlo napadnout sdružit ὑπὲρ τῶν

¹⁷ Paul Wilhelm SCHMIDEL, *Die Briefe an die Thessalonicher und an die Korinther*, HC 2/1, Freiburg: J. C. B. Mohr, 1891, s. 163.

¹⁸ Michel QUESNEL, *La première épître aux Corinthiens*, CbNT 7, Paris: Cerf, 2018, s. 390.

¹⁹ Viz ALAND – al. (ed.), *Novum Testamentum Graece*, s. 550.

²⁰ Nejstarší dochované znění verše 1 Kor 15,29 se nachází na foliu 58 papyrového kodexu P⁴⁶ (paleograficky je datován mezi roky 175 a 225 po Kr.), který neobsahuje žádnou interpunkci, viz *Chester Beatty Library* – online, https://viewer.cbl.ie/viewer/image/BP_II_f_58/2/LOG_0000/ [cit. 30. 7. 2024]. Podobně Codex Sinaiticus, který pochází z poloviny 4. století, nemá v 1 Kor 15,29 žádnou interpunkci. Viz https://codexsinaiticus.org/en/manuscript.aspx?__VIEWSTATEGENERATOR=01FB804F&book=38&chapter=15&lid=en&side=r&verse=29&zoomSlider=0 [cit. 30. 7. 2024].

²¹ Bruce M. METZGER – Bart D. EHRLMAN, *The Text of the New Testament: Its Transmission, Corruption, and Restoration*, New York – Oxford: Oxford University Press, 2005⁴, s. 41.

²² Constantinus TISCHENDORF, *Novum Testamentum graece: ad antiquissimos testes denuo recensuit apparatus criticum omni studio perfectum apposuit commentationem Isagogicam*, II, Lipsia: Giesecke & Devrient, 1872⁸, s. 555. Podobnou interpunkci najdeme již v jednom z nejstarších tištěných vydáních řeckého Nového zákona, srov. Desiderius ERASMUS, *Novum Testamentum omne* (...), Basileae: Ioannes Frobenius, 1519², s. 378.

νεκρῶν s οἱ βαπτιζόμενοι, protože βαπτίζεσθαι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν by bylo pro ně nemyslitelné. Výraz νεκροί obrazně označuje nevěřící, kteří jsou odsouzeni k smrti ve svých hříších a nemohou mít naději na vzkříšení. Vyjádření ὑπὲρ αὐτῶν se nepojí s ὑπὲρ τῶν νεκρῶν, ale vztahuje se k těm, kteří se nechávají křtít, a náleží již k tázací větě ve verši 30. Text v 1 Kor 15,29 lze parafrázovat: „Co mohou pokřtění křesťané udělat pro mrtvé v hříchu, když mrtví vůbec nevstávají?“²³ Obrazné použití νεκροί je však vyloučeno vzhledem k ostatním použitím tohoto slova v 15. kapitole. Rovněž Paul Dürselen usuzoval, že musí být interpunkční znaménka umístěna jinak, než je to obvyklé. Vyjádření ὑπὲρ τῶν νεκρῶν nesmí být spojováno s οἱ βαπτιζόμενοι, ale samostatně tvoří protiotázku: „Kvůli (z lásky k) mrtvým?“²⁴ Podobný názor zastává Bernard M. Foschini, který také považuje ὑπὲρ τῶν νεκρῶν za samostatnou otázku a který ji chápe: „Pro mrtvé (to znamená, že jsou pokřtěni proto, aby patřili k mrtvým, kteří nikdy nevstanou z mrtvých, aby se k nim počítali)?“²⁵ K. C. Thompson navrhuje dát čárku za βαπτιζόμενοι a tázací větu ukončit za ἐγείρονται. Verš by podle něj bylo možné přeložit takto: „Čeho by jinak dosáhl ti, kdo se nechali pokřtít – jen pro dobro svých mrtvých těl, když mrtvá těla už nikdy nevstanou z mrtvých? A proč se lidé nechávají křtít pouze pro ně?“²⁶ Vzhledem k tomu, že v novozákonní době se nepoužívala interpunkční znaménka, jak jsme již výše uvedli, tyto navrhované interpunkční změny mohou, ale nemusí být oprávně-

²³ Johann Christian Konrad von Hofmann, *Die heilige Schrift neuen Testaments zusammenhängend untersucht*, II/2, Nördlingen: C. H. Beck'sche Buchhandlung, 1864, s. 377–378.

²⁴ Paul Dürselen, „Die Taufe für die Toten“ 1Kor. 15, 29,“ *ThStKr* 76 (1903): 291–308, zde s. 306.

²⁵ Bernard M. Foschini, „Those Who Are Baptized for the Dead,“ 1 Cor. 15:29,“ *CBQ* 13, č. 3 (1951): 276–283, zde s. 278: „Otherwise what shall they do who are baptized? for the dead? (that is, are they baptized to belong to, to be numbered among the dead, who are never to rise again)? Indeed, if the dead do not rise again at all, why are people baptized? For them?“

²⁶ K. C. Thompson, „1 Corinthians 15,29 and Baptism for the Dead,“ in *Studia Evangelica II: Papers Presented to the Second International Congress on New Testament Studies held at Christ Church, Oxford, 1961, Part I: The New Testament Scriptures*, ed. Frank Leslie Cross, TU 87, Berlin: Akademie Verlag, 1964, s. 647–659, zde s. 651. Ernest Evans, *The Epistles of Paul the Apostle to the Corinthians*, London: Oxford University Press, 1966, s. 144 navrhuje rovněž odlišnou interpunkci s překladem: „Else what shall they do (i.e. how shall they fare) who are baptized? <They are being baptized> on behalf of the dead (i.e. of themselves as dead) if dead men rise not at all. Why indeed are they baptize for them?“

né. V každém případě se tyto návrhy jeví jako uměle vykonstruované a nepřesvědčují.

V nedávné době William O. Walker, Jr. přišel s hypotézou, podle které 1 Kor 15,29–34 je interpolací, tj. vsuvkou v textu, kterou nese-psal Pavel ani ji nezařadil do svého listu, nýbrž ji vytvořili markionité. Pro svoji domněnku předložil pět odůvodnění: 1) Text 1 Kor 15,29–34 se původně nenacházel na současném místě v 1 Kor. 2) Zvláštnosti slovní zásoby v 1 Kor 15,29–34 vyvolávají vážné pochybnosti o Pavlovu autorství. 3) Obsah nemůže pocházet od Pavla, a to jak kvůli zmínce o křtu za mrtvé (15,29) a Pavlovu boji se šelmami v Efesu (15,32a), tak kvůli způsobu citace Starého zákona (15,32b) a citace profánní literatury (15,33). 4) Verše 1 Kor 15,29–34 se prezentují jako samostatný textový celek. 5) Absence přímých textově-kritických důkazů by neměla být považována za rozhodující pro určení, zda verše 1 Kor 15,29–34 jsou pozdější nepavlovskou interpolací.²⁷ S tímto názorem není možné souhlasit. Zjevně je motivován předpokladem, že Pavel by neschvaloval zástupný křest za mrtvé.²⁸

2. PŘEHLED ROZLIČNÝCH MOŽNOSTÍ INTERPRETACE JEDNOTLIVÝCH POJMŮ: KŘEST, MRTVÍ, VÝZNAM PŘEDLOŽKY ÚPÉQ

Komentátoři, kteří chápou sloveso βαπτίζω v metaforickém smyslu, docházejí k velmi odlišným závěrům ohledně výkladu této pasáže.²⁹

V 16. století se objevil názor, podle kterého křest za mrtvé v 1 Kor 15,29 je zapotřebí chápat jako dílo pokání pro úlevu mrtvým. Tato hypotéza, která byla rozšířena zejména mezi jezuity a která se setkala s ostrou kritikou u protestantů, interpretuje křest za mrtvé jako křest slz a pokání, který člověk přijímá modlitbou, postem a almužnou. Podle Roberta Bellarmina, který se odvolává na texty Mk 10,38 a Lk 12,50, kde je βαπτίζω použito v metaforickém smyslu, se Pavel v 1 Kor 15,29 snaží

²⁷ William O. WALKER, Jr., „1 Corinthians 15:29–34 as a Non-Pauline Interpolation,” *CBQ* 69 (2007): 84–103.

²⁸ Pokud jde o podrobnou kritiku, viz Daniel B. SHARP, „Vicarious Baptism for the Dead: 1 Corinthians 15:29,” *Studies in the Bible and Antiquity* 6 (2014): 36–66, zde s. 38–44.

²⁹ Podrobnější výčet interpretací včetně jejich hodnocení poskytuje Bernard M. FOSCHINI, „Those Who Are Baptized for the Dead,” *I Cor. 15:29: An Exegetical Historical Dissertation*, *CBQ* 12, č. 3 (1950): 260–276, zde s. 264–276.

sdělit: „Co tedy budou dělat ti, kdo se modlí, postí, truchlí a trápí se za mrtvé, jestliže mrtví nevstanou?“³⁰ Takovýto názor nelze akceptovat, jelikož není možné spojovat βαπτίζω s těmi, kdo se modlí, postí, truchlí a trápí se za mrtvé, jak zastává Bellarmin, a poukazovat přitom na texty Mk 10,38 a Lk 12,50, které vypovídají o utrpení, které člověk zakouší zvenčí.

Na začátku 17. století Caspar Erasmus Brochmand předložil hypotézu, podle které v 1 Kor 15,29 apoštol Pavel napsal stejnou myšlenku, kterou vyjádřil již v 1 Sol 4,13: „Nechceme, abyste se oddali smutku jako ostatní, kteří nemají žádnou naději.“ Říká, že právě tento nezměrný smutek nad smrtí našich blízkých nazývá křtem za mrtvé. Brochmand parafrázoval verš takto: Co máme říct těm, kteří odmítají jakoukoli útěchu nad smrtí svých drahých, když mrtví vůbec nevstanou?³¹ Tato hypotéza též nepřesvědčuje, jelikož je těžko představitelné, že by Pavel opustil téma vzkříšení, které projednává, a ptal se na to, jak mohou být utěšeni ti, kdo truchlí nad mrtvými. Krom toho nic neopravňuje k tomu, aby sloveso βαπτίζω bylo kladeno do spojitosti se smutkem.

John Lightfoot chápal τῶν νεκρῶν jako odkaz na umírající mučedníky a křest za mrtvé v 1 Kor 15,29 vykládal metaforicky jako křest utrpení a mučednictví s upozorněním na Mk 10,38–39 a ve spojitosti s následujícím veršem 1 Kor 15,30. Zároveň činil odkazy na ranou židovskou literaturu.³² Obdobně Frédéric Godet kladl οἱ βαπτιζόμενοι do spojitosti s mučedníky a vyjádření ὑπὲρ τῶν νεκρῶν chápal ve smyslu vstupu do církve mrtvých.³³ Může se zdát, že tato domněnka dobře zapadá do kontextu, jelikož Pavel v 1 Kor 15,30–32 mluví o svém utrpení až k smrti pro evangelium. Tato teorie však naráží na některé nepřekonatelné překážky. Pavel nikdy nepoužil βαπτίζω v metaforickém významu „utrpení“ nebo „mučednictví“. Kromě toho nemáme k dispozici žádné doklady o pronásledování nebo mučednictví v korintské církevní obci v té době.

³⁰ Robertus BELLARMINUS, „De purgatorio,“ in *Disputationes*, II, Neapoli: Apud Josephum Giuliano, 1857, s. 351–410, zde s. 366.

³¹ Viz Augustin CALMET, „Dissertation sur le baptême pour les morts,“ in *Dissertations qui peuvent servir de prolegomenes de l'Écriture Sainte*, III, Paris: Emery, 1720, s. 338–355, zde s. 352.

³² John Rogers PITMAN (ed.), *The Whole Works of the Rev. John Lightfoot, D. D., Volume XII: Horae Hebraicae et Talmudicae or, Hebrew and Talmudical Exercitations upon the Gospels of St. Luke and St. John, upon some few Chapters of the Epistle to the Romans and the First Epistle to the Corinthians*, London: J. F. Dove, 1823, s. 550–552.

³³ GODET, *Commentaire sur la première épître aux Corinthiens*, s. 386.

Nakonec pak interpretace ὑπέρ ve smyslu vstupu je neobhájitelná, neboť nemá obdoby v řecké literatuře.

Adolf Schlatter se domníval, že Pavel používá výrazy „být pokřtěn“ a „zemřít“ jako synonyma ve shodě s Ježíšovými výroky (Mk 10,38–39; Lk 12,50) a odkazoval na rovnici „křest“ = „smrt“ (Řím 6,4; Kol 2,11). Ve skutečnosti myslí na vynikající členy prvotní církve, kteří již zemřeli, ale jejich smrt posloužila ke spáse mrtvých. Tímto způsobem je jejich služba po smrti analogická službě samotného Ježíše (Řím 14,9; 1 Petr 3,19). V 1 Kor 15,30 pak Pavel smysluplně dodává, že on již dělá totéž, co ti, kteří podstoupili smrt svědků pro Ježíše.³⁴ Hlavním problémem této hypotézy je obrazné pojetí βαπτίζω. Zatímco Ježíš v Mk 10,39; Lk 12,50 nenechává připojeným akuzativem (τὸ) βάπτισμα nikoho na pochybách, že mluví o určitém křtu nebo druhu křtu, při Pavlově výkladu křesťanského křtu jako „křtu smrti“ čtenáři však nebyli schopni dospět k myšlence považovat smrt za „křest“ pouze na základě výkladu křesťanského křtu jako „křtu smrti“.³⁵

Jerome Murphy-O'Connor prezentoval návrh, podle kterého vyjádření οἱ βαπτιζόμενοι v 1 Kor 15,29 se nevztahuje ke křtu, jako je tomu na jiných místech v Pavlových listech, ale je zapotřebí sloveso βαπτίζω chápat ve smyslu „zničit, zahynout“, jelikož lépe odpovídá kontextu, který obsahuje výpověď o podrobení/podřízení se Syna Otci (1 Kor 15,28) a zmiňuje se o Pavlově námaze a boji ve službě Bohu (1 Kor 15,30–32a). Vyjádření τῶν νεκρῶν znamená metaforicky „mrtví pro vyšší duchovní věci“, zatímco νεκροί v druhé části verše označuje ty, kteří jsou skutečně mrtví. První otázka by neměla být Pavlovým dotazem, nýbrž posměšným vyjádřením korintských pneumatiků, kteří popírají vzkříšení, na adresu Pavla a jeho spolupracovníků: „Proč se sami ničí kvůli těm, kteří zemřeli (pro vyšší duchovní věci)? Druhá otázka by pak měla prezentovat Pavlovu reakci na citovaný posměšný slogan: Jestliže ti, kdo jsou skutečně mrtví, nevstávají, proč se lidé kvůli nim ničí?“³⁶ Třebaže by tato domněnka docela dobře odpovídala následujícímu textu v 1 Kor

³⁴ Adolf SCHLATTER, *Paulus, der Bote Jesu: Eine Deutung seiner Briefe an die Korinther*, Stuttgart: Calwer, 1969⁴, s. 420–425. Srov. též Werner de Boor, *Der erste Brief des Paulus an die Korinther*, WSB, Wuppertal: R. Brockhaus, 1968, s. 273–274.

³⁵ SCHNACKENBURG, *Baptism in the Thought of St. Paul*, s. 99.

³⁶ Jerome MURPHY-O'CONNOR, „Baptized for the Dead“ (1 Cor., XV, 29): A Corinthian Slogan?, in *Keys To First Corinthians: Revisiting the Major Issues*, Oxford: University Press, 2009, s. 242–256. Původně publikováno v kratší verzi bez postskriptu v RB 88 (1981): 532–543. Podobně též BAUMERT, *Sorgen des Seelsorgers*, s. 289–291.

15,30–32a, zůstává pochybnou již v jazykové rovině. Uvedený smysl pro sloveso βαπτίζω je velmi těžko obhájitelný. Krom toho je nepřesvědčivé vysvětlení plurálu participia βαπτιζόμενοι, které je součástí posměšného sloganu adresovaného Pavlovi. Odvolávat se zde na „spolupracovníky“ je bezdůvodné, jelikož text neobsahuje nic, co by to naznačovalo.³⁷ Tato hypotéza počítá se dvěma odlišnými smysly slova νεκρός. Pavel by pravděpodobně nepoužil dvě rozdílná chápání téhož slova v jednom verši bez bližšího upřesnění.³⁸

Někteří badatelé tvrdí, že sloveso βαπτίζω odkazuje na křesťanský křest v běžném smyslu iniciačního obřadu, který symbolizuje ztotožnění věřícího s Kristem. Tato kategorie zahrnuje rozličné způsoby interpretace.

Pavel chce připomenout obecný křesťanský křest, který je spojen s vyznáním víry ve vzkříšení mrtvých těl. Věřící přijímají křest za svá umírající těla. Vyjádření τῶν νεκρῶν je chápáno jako elipsa, tj. je v něm vynechaná část věty, která je adresátovi 1 Kor známa a která odráží křesťanův vyznání víry: τοῦ νεκροῦ σώματος ἀνάστασιν πιστεύων, tj. víra ve vzkříšení mrtvého těla. Z řecky píšících autorů tento názor zastával již Jan Zlatoústý. Ve své 40. homilii k 1. listu Korinťanům se domnívá, že apoštol Pavel v 1 Kor 15,29 připomíná obecný křesťanský křest, který je doprovázen vyznáním naděje na vzkříšení, a vykládá vyjádření ὑπὲρ τῶν νεκρῶν tak, že je chápe jako ὑπὲρ τῶν σωμάτων (srov. *Hom. In Ep. 1 ad Cor.* 40.1–2; PG 61, 347–348). Theodoretos z Kyrrhu, který ve své exegezi důsledně následuje Jana Zlatoústého, shrnuje jeho myšlenky výstižným způsobem: „Ti, kdo jsou pokřtěni, jsou pohřbeni spolu s Pánem, aby se tak stali účastníky společenství smrti a také účastníky vzkříšení. Je-li však tělo mrtvé a nevstává z mrtvých, proč by mělo být pokřtěno?“ (PG 82, 361). Také Jan Damašský ve svém díle *Expositio in Epistolas Pauli* chápe křest v 1 Kor 15,29 jako znamení naděje na vzkříšení těla: τοῦτό φησιν, ὅτι καὶ σαρκὸς ἀνάστασιν ὁμολογοῦμεν ἐν τῷ βαπτίσματι (PG 95, 693). Fótios rovněž chápe křest v 1 Kor 15,29 jako normální křesťanský křest, který se koná v naději na vzkříšení: Τί βαπτίζεσθε ὑπὲρ ὑμῶν μηκέτι καθ’ ὑμᾶς ἀναστησομένων ἀλλ’ ἀεὶ νεκρῶν ἐσομένων.³⁹ Sou-

³⁷ FITZMYER, *First Corinthians*, s. 580.

³⁸ Pokud jde o další kritiku, viz John D. REAUME, „Another Look at 1 Corinthians 15:29, ‘Baptized for the Dead’“, *BSac* 152 (1995): 457–475, zde s. 461–462.

³⁹ John Anthony CRAMER, „Catenae in Sancti Pauli epistulas ad Corinthios,“ in *Catena Graecorum Patrum in Novum Testamentum*, V, Oxonii: e Typographeo Academico, 1844, s. 312.

vislost našeho úryvku s křestním vyznáním s nadějí na vzkříšení zdůrazňuje taktéž Theofylakt ve svém výkladu 1 Kor (PG 124, 768).⁴⁰ V období patristiky nalezneme podobný způsob výkladu rovněž u latinsky píšících křesťanských autorů. Tertulián, který nám poskytuje vůbec nejstarší dochovaný výklad textu 1 Kor 15,29, pokládá za rovnocenné *pro mortuis* a *pro corporibus* (*De resurrectione mortuorum* 48.11; CChSL 2, 989; *Adversus Marcionem* 5.10.1–2; CChSL 1, 692). Podobný názor prezentuje též Augustin, který interpretuje Pavlova slova v 1 Kor 15,29 pomocí odkazu na list Římanům, kde se uvádí: „Byli jsme tedy křtem spolu s ním pohřbeni ve smrt“ (Řím 6,4). Tělo je pokřtěno v Kristově smrti a vzkříšení v naději na vzkříšení z mrtvých (*Contra secundam Juliani responsionem imperfectum opus* 6,38; PL 95, 1597). S tímto názorem, jenž vysvětluje výraz „mrtví“ (οἱ νεκροί) jako metaforu pro stav věřících, kteří přijímají křest, se setkáváme rovněž u některých autorů ve 20. a 21. století.⁴¹ Formulaci τῶν νεκρῶν lze sotva považovat za elipsu, tj. za vyjádření, které obsahuje výpustku bez dalšího vysvětlení. Pavel by se v tomto případě vyjádřil velmi nesrozumitelně. Pokud by chtěl své vyjádření zkrátit, vynechal by τῶν νεκρῶν, avšak ponechal by v textu výpověď o vzkříšení. Krom toho se zdá, že gramatický člen u participia οἱ βαπτιζόμενοι naznačuje skupinu lidí, kteří praktikují něco výjimečného.⁴² Nakonec pak

⁴⁰ Viz dále Karl STAAB, „1 Kor 15,29 im Lichte der Exegese der griechischen Kirche,“ in *Studiorum Paulinorum Congressus Internationalis Catholicus 1961: simul secundus Congressus Internationalis Catholicus de re Biblica: completo undevicesimo saeculo post S. Pauli in urbem adventum*, I–II, AnBib 17–18, Romae: Pontificio Istituto Biblico, 1963, I, s. 443–450.

⁴¹ Philipp BACHMANN, *Der erste Brief des Paulus an die Korinther*, KNT 7, Leipzig: A. Deichertsche Verlagsbuchhandlung, 1921³, s. 456, považuje vyjádření ὑπὲρ τῶν σωμάτων za *breviloquentia* (stručnost ve vyjadřování) a interpretuje ho „für sich als die künftige Toten“. Srov. též A. Ben OLIVER, „Why Are They Baptized for the Dead? A Study of 1 Cor. 15:29,“ *RExp* 34 (1937): 48–53; THOMPSON, „1 Corinthians 15,29 and Baptism for the Dead,“ s. 647–659; John C. O’NEILL, „1 Corinthians 15,29,“ *ET* 91 (1979–1980): 310–311; MARTIN, *The Spirit and the Congregation*, s. 120–121; R. Alistair CAMPBELL, „Baptism and Resurrection (1 Cor 15:29),“ *ABR* 47 (1999): 43–52; Charles H. TALBERT, *Reading Corinthians: A Literary and Theological Commentary on 1 and 2 Corinthians*, Revised Edition, Macon, GA: Smyth & Helwys Publishing, 2002, s. 124–125; David E. GARLAND, *1 Corinthians*, BECNT, Grand Rapids, MI: Baker Book House, 2003, s. 718–719; Eckhard J. SCHNABEL, *Der erste Brief des Paulus an die Korinther*, HTA, Wuppertal: R. Brockhaus – Giessen: Brunnen, 2006, s. 943–944; William BAKER, „1 Corinthians“, in *1 Corinthians, 2 Corinthians*, CBC 15, ed. Philip W. Comfort, Carol Stream, IL.: Tyndale House Publishers, 2009, s. 1–264, zde s. 227.

⁴² Archibald ROBERTSON – Alfred PLUMMER, *A Critical and Exegetical Commentary on the First Epistle of St. Paul to the Corinthians*, ICC, Edinburgh: T. & T. Clark, 1914², s. 359.

smrt křesťanů před paruzií by byla považována za samozřejmost, což pro rané období neplatí (srov. 1 Kor 15,51).⁴³

Ve 4. století Epifanios ze Salaminy uvažoval o křtu katechumenů, kteří přijímají křest – *in articulo mortis* – bezprostředně před smrtí (*Panarion* 28.6.4; GCS 25, 318). Podobně později v 16. století Jan Kalvín se domníval, že apoštol Pavel má v 1 Kor 15,29 na mysli zejména katechumeny, kteří onemocněli a byli zjevně v bezprostředním nebezpečí smrti a kteří požádali o křest, aby si odnesli pečeť své spásy.⁴⁴ Stejný názor zastával rovněž Guilielmus Estius ve svém výkladu Pavlových listů.⁴⁵ Johann Albrecht Bengel považoval „mrtvé“ za obyčejné konvertity, kteří se nechávají pokřtít „se smrtí před očima“, s vědomím své smrtelnosti, a proto mají být brzy přidáni k mase mrtvých lidí.⁴⁶ Vykonstruovanost tohoto názoru je příliš zřejmá, než aby vyžadovala komentář.⁴⁷ Ti, kteří mají být pokřtěni, se však od „mrtvých“ liší.⁴⁸

Martin Luther chápal předložku ὑπὲρ s místním významem. Podle něj vyjádření ὑπὲρ τῶν νεκρῶν odkazuje na zvyk křtít „nad“ hroby mrtvých. Smyslem tohoto obřadu bylo poukázat na víru, že ti, kteří leží v hrobech, budou vzkříšeni.⁴⁹ Stejně stanovisko měl též Philipp Melanchthon.⁵⁰ Podobně v pozdější době Heinrich Ewald ve svém komentáři k 1 Kor 15,29 chápe ὑπὲρ v místním významu. Ve svém výkladu upozorňuje, že ti, kdo zemřeli v Kristu nebo dokonce jako mučedníci, byli považováni za svaté, a místo, kde byli pohřbeni, se brzy stalo

⁴³ Christian WOLFF, *Der erste Brief des Paulus an die Korinther*, ThHK 7, Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2000², s. 392.

⁴⁴ John CALVIN, *The First Epistle of Paul the Apostle to the Corinthians*, Calvin's Commentaries, translated by John W. Fraser, Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1960, s. 330.

⁴⁵ Srov. Guilielmi Estii in omnes D. Pauli epistolas item in catholicas commentarii, I, Moguntiae: Sumptibus Francisci Kirchemii, 1858², s. 741–744.

⁴⁶ BENDEL, *Gnomon Novi Testamenti*, s. 680: „Nec martyria, nec baptismi super sepulcris etc ... sed eo tempore quum mortem ante oculos positam habent, jam jamque vel ob decrepitam aetatem vel ob morbum aut luem, vel per martyrrium.“

⁴⁷ Takto BEASLEY-MURRAY, *Baptism in the New Testament*, s. 186.

⁴⁸ WOLFF, *Der erste Brief des Paulus an die Korinther*, s. 392.

⁴⁹ Martin LUTHER, „Die Korintherbriefe,“ in D. Martin Luthers Epistel=Auslegung, II, ed. Eduard Ellwein, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1968, s. 250. Viz též D. Martin Luthers Werke: Kritische Gesamtausgabe: Schriften, Band 36, Weimar: Hermann Böhlau, 1909, s. 603n (= WA 36, 603n).

⁵⁰ Philipp MELANCHTHON, „Commentaria in primam epistolam ad Corinthios,“ in *Corpus Reformatorum*, XV, ed. Carolus Gottlieb Bretschneider, Halis Saxonum: C. A. Schwetschke et filium, 1848, sl. 1181: „Scribunt quidam, adductos esse baptizandos ad ossa mortuorum, et ibi professos esse articulum de resurrectione mortuorum.“

posvátným místem. Brzy se pak na těchto místech stalo zvykem křtít nad mrtvými, tj. nad jejich hroby.⁵¹ Proti tomuto názoru lze uvést, že v helénistické době se ὑπέρ již nepoužívá v místním významu.⁵² V Novém zákoně ani v LXX se předložka ὑπέρ v tomto významu nikde neobjevuje. Mimo to nemáme žádný důkaz o tom, že by se v době sepsání 1 Kor věnovala hrobům křesťanů zvláštní pozornost.

V 17. století se Friedrich Spanhemius domníval, že οἱ νεκροί jsou slavní mučedníci, kteří zemřeli s pevnou nadějí na vzkříšení a kteří mnohé přivedli k víře a tím i ke křtu. Proto je možné o křtu těchto přivedených k víře díky proslulým mučedníkům říct, že se děje kvůli mrtvým a že připomíná mučedníky, díky jejichž svědectví mnozí dospěli k víře a křtu.⁵³ Jedná se o zajímavou interpretaci. Oprávněně se však upozorňuje na skutečnost, že mučednictví v tomto raném období církve nezastávalo tak významnou roli.⁵⁴

Franz Seraph Gutjahr našel důvod a účel křtu naznačený předložkou ὑπέρ a význam věty vyjádřil těmito slovy: Není-li vzkříšení, co pošetilého udělají ti, kdo se křtí za mrtvé (= aby jednou patřili k mrtvým)? Formulace ὑπέρ τῶν νεκρῶν by byla ironií a vyjádřený plurál označuje kategorii. Bez ironie: Jakou pošetilost udělají ti, kteří se nechají pokřtít a navzdory svému křtu budou jednoho dne patřit k mrtvým (kteří nebudou vzkříšeni). Výraz οἱ βαπτιζόμενοι se vztahuje ke všem, kteří se nechají pokřtít.⁵⁵ Tento výklad též nepřesvědčuje, jelikož pro vyjádření „aby jednou patřili k mrtvým“ by se spíše očekávala formulace s předložkou εἰς.

James E. Patrick předložil názor, podle kterého praxe popsaná v 1 Kor 15,29 byla výrazem věrnosti k uctění nejen Krista, ale také „patrona“ apoštola, v jehož svědectví konvertita věřil (1 Kor 1,12–17). V souvislosti se svým výkladem upozorňuje, že někteří apoštolové, kteří byli Korintánům známí, zemřeli (srov. 1 Kor 15,6), avšak jejich odkaz byl stále živý. Byli získávání noví věřící a lidé se nechávali pokřtít na počest těchto ze-

⁵¹ Heinrich EWALD, *Die Sendschreiben des Apostels Paulus*, Göttingen: Verlag der Dieterichschen Buchhandlung, 1857, s. 212–214. Srov. GROSHIDE, *Commentary on the First Epistle to the Corinthians*, s. 373, považuje za možné, ale ne jisté, že někteří v Korintu se nechali pokřtít nad hroby, a to příbuzných, kteří zemřeli v Kristu.

⁵² Harald RIESENFELD, „ὑπέρ“, *ThWNT* 8 (1969): 510–518, zde s. 510.

⁵³ Viz dále RISSI, *Die Taufe für die Toten*, s. 20.

⁵⁴ WOLFF, *Der erste Brief des Paulus an die Korinther*, s. 392.

⁵⁵ Franz Seraph GUTJAHR, *Die Briefe des heiligen Apostels Paulus, II. Band: Die zwei Briefe an die Korinther*, Graz – Wien: Styria, 1907, s. 443.

mřelých apoštolů. Proto praxe nechat se pokřtít na základě svědectví mrtvých apoštolů, aby se jim vzdala pocta, dává smysl pouze tehdy, pokud jsou mrtví vzkříšeni.⁵⁶ Tuto domněnku rovněž nelze akceptovat, a to již kvůli použití νεκρός s dvěma odlišnými významy v jednom verši.

Joel R. White v interpretaci 1 Kor 15,29 spojuje slovo οἱ βαπτιζόμενοι s křesťany v Korintu. Předložku ὑπέρ chápe v kauzálním významu „kvůli“ a ve vyjádření τῶν νεκρῶν spatřuje odkaz na apoštoly. Text verše překládá: „Co jinak udělají ti, kteří se nechávají křtít kvůli mrtvým (tj. obrazně mrtvým, tj. apoštolům)? Neboť jestliže skutečně mrtví nejsou vzkříšeni, proč se vůbec lidé křtí kvůli nim (tj. apoštolům)?“ Ve svém výkladu White upozorňuje, že Pavel považuje utrpení za hlavní charakteristiku svého apoštolátu. S odkazem na čtyři texty (1 Kor 4,9; 2 Kor 2,14; 4,7–12; 6,1–10), které hovoří též o smrti, usuzuje, že „být vydán na smrt“ je metonymií pro utrpení. Poté dochází k závěru, že vzhledem k tomu, že utrpení je to, co znamená být apoštolem, a protože „být vydán na smrt“ je totéž co utrpení, mohou být „mrtví“ (οἱ νεκροί) metonymií pro apoštoly.⁵⁷ Takovéto chápání podle něho odpovídá rovněž blízkému kontextu, kde Pavel hovoří o svém utrpení a dokonce tvrdí, že den, co den „umírá“ (1 Kor 15,30–32). Tato hypotéza je nepřijatelná. „Být vydán na smrt“ není totéž jako „být mrtvý“. Pavel často čelí smrti, ale je stále naživu. Pavel není metaforicky mrtvý, ale metaforicky umírá (srov. 2 Kor 6,9: ὡς ἀποθνῆσκοντες καὶ ἰδοὺ ζῶμεν). Krom toho vyvstávají otázky: Jak lze předpokládat, že τῶν νεκρῶν v 1 Kor 15,29a odkazuje na apoštoly v přeneseném významu, když v předchozím textu toto slovo takovýto význam nemělo? Mohli by tomu čtenáři listu takto rozumět?

V nedávné době byly předloženy další způsoby interpretace 1 Kor 15,29, podle kterých je předložka ὑπέρ je použita v kauzálním významu „kvůli“. John D. Reaume předpokládá, že noví věřící přijímají křest kvůli vlivu zesnulých křesťanů.⁵⁸ Michael F. Hull zastává názor, podle kterého křest „kvůli mrtvým“ v 1 Kor 15,29 znamená, že člověk podstupuje obřad jako svědectví o tom, že mrtví jsou nakonec určeni k novému životu

⁵⁶ James E. PATRICK, „Living Rewards for Dead Apostles: ‚Baptised for the Dead‘ in 1 Corinthians 15.29,” *NTS* 52, č. 1 (2006): 71–85.

⁵⁷ Joel R. WHITE, „‚Baptized on Account of the Dead‘: The Meaning of 1 Corinthians 15:29 in Its Context,” *JBL* 116, č. 3 (1997): 487–499, zde s. 494. Tento názor zastává rovněž v pozdější studii: Joel R. WHITE, „Recent Challenges to the communis opinio on 1 Corinthians 15.29,” *CurBR* 10 (2012): 379–395, zde s. 391.

⁵⁸ REAUME, „Another Look at 1 Corinthians 15:29,” s. 457–475.

prostřednictvím vzkříšení, stejně jako byl vzkříšen sám Kristus.⁵⁹ Podobné chápání předkládají Roy E. Ciampa a Brian S. Rosner, kteří usuzují, že noví věřící se nechali pokřtít z touhy účastnit se spolu se zemřelými věřícími vzkříšení a kteří parafrázuji text 1 Kor 15,29 takto: „Pokud tedy není vzkříšení, čeho dosáhnou ti, kteří se nechají pokřtít kvůli tomu, co slyšeli o tom, jak budou naši mrtví vzkříšeni? Pokud mrtví vůbec nevstanou, proč kvůli nim lidé podstupují křest?“⁶⁰ Ačkoli je kauzální chápání předločky ὑπὲρ možné, parafrázování textu, které předkládá jak Reaume a Hull, tak Ciampa a Rosner, se nejví jako zcela přesvědčivé. Pokud by Pavel chtěl toto skutečně sdělit, neformuloval by toto svoje mínění zřetelnějším způsobem?

Nakonec je zapotřebí zmínit názor, který se objevil mezi početnými exegety a podle kterého se někteří lidé nechali pokřtít z náklonnosti nebo úcty ke svým zesnulým křesťanským příbuzným nebo přátelům, kteří si vroucně přáli jejich obracení a kteří se za ně modlili. Tento křest přijali s nadějí na společnou oslavu při vzkříšení. Takové osoby by bylo možné oprávněně označit „ti, kteří přijímají křest za mrtvé“,⁶¹ přesněji „kvůli nim“ nebo „s ohledem na ně“. Všechny tyto významy může předložka

⁵⁹ Srov. HULL, *Baptism on Account of the Dead* (1 Cor 15:29), s. 235. Srov. Luise SCHOTTROFF, *Der erste Brief an die Gemeinde in Korinth*, ThKNT 7, Stuttgart: W. Kohlhammer, 2013, s. 308–309.

⁶⁰ Roy E. CIAMPA – Brian S. ROSNER, *The First Letter to the Corinthians*, PNTC, Grand Rapids, MI – Cambridge, U.K.: William B. Eerdmans, 2010, s. 784–785. Podobně Florian WILK, *Der erste Brief an die Korinther*, NTD 7/1, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2023, s. 221.

⁶¹ Takto George Gillanders FINDLAY, „St Paul’s First Epistle to the Corinthians,“ in *The Expositor’s Greek Testament*, II, ed. W. Robertson Nicoll, Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1961, s. 727–953, zde s. 931; ROBERTSON – PLUMMER, *A Critical and Exegetical Commentary*, s. 359–360; Maria RAEDER, „Vikariatstaufe in I Cor 15,29?,“ ZNW 46 (1955): 258–260; Joachim JEREMIAS, „Flesh and Blood Cannot Inherit the Kingdom of God,“ NTS 2 (1955–56): 151–159, zde s. 155–156; SCHNACKENBURG, *Baptism in the Thought of St. Paul*, s. 101–102; James Keir HOWARD, „Baptism for the dead: A Study of I Corinthians 15:29,“ *EvQ* 37 (1965): 137–141; Frederick Fyvie BRUCE, *1 and 2 Corinthians*, NCEB, Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1980, s. 149; Anthony C. THISELTON, *The First Epistle to the Corinthians: A Commentary on the Greek Text*, NIGTC, Grand Rapids, MI: Eerdmans, 2000, s. 1248–1249; Mark TAYLOR, *1 Corinthians: An Exegetical and Theological Exposition of Holy Scripture*, NAC 28, Nashville, TN: B&H Publishing Group, 2014, s. 322–323; Paul Douglas GARDNER, *1 Corinthians*, ZECNT, Grand Rapids, MI: Zondervan, 2018, s. 693–694; TICHÝ, *První list Korintským*, s. 205. Podobně QUESNEL, *La première épître aux Corinthiens*, s. 393, který používá označení „un baptême corporatif“.

ὕπερ vyjadřovat.⁶² Tento způsob výkladu předpokládá vysoce svátostný pohled na křest ve velmi raném období církve. Mimo to si lze klást otázku: Proč se Pavel nevyjádřil jasněji, pokud měl na mysli právě tuto myšlenku?

V dějinách exegeze bylo opětovně poukazováno na skutečnost, že sloveso βαπτίζω je za potřeby chápat ve smyslu zástupného (vikariátního) křtu, který přijal křesťan ve prospěch člověka, který zemřel, aniž by byl pokřtěn. Žijící křesťané přijali zástupný křest, tj. křest vodou v křesťanském obřadu za osoby (např. příbuzné), které zemřely, aniž by byly pokřtěny, aby tyto osoby mohly obdržet spásu. Podle tohoto způsobu interpretace předložka ὕπερ zahrnuje význam „jménem“ nebo „místo“ a vyjádření τῶν νεκρῶν je chápáno v běžném významu „zemřelí“. V patristickém období bylo přijímání zástupného křtu praktikováno některými heretickými skupinami. Již nejstarší dochovaný výklad verše 1 Kor 15,29, který nám poskytuje nejvýznamnější latinsky píšící křesťanský spisovatel přelomu 2. a 3. století Tertulián (kolem 160 – po 220), se zmiňuje o tom, že zástupný křest prováděli markionité (*De resurrectione mortuorum* 48.11; CChSL 2, 989; *Adversus Marcionem* 5.10.1–2; CChSL 1, 692; srov. též Jan Chrysostom, *Hom. in Ep. 1 ad Cor.* 40.1; PG 61.347). Epifanios ze Salaminy (asi 315–403) dosvědčuje, že zástupný křest byl praxí stoupenců Kerinta (*Panarion* 28.6.4; GCS 25, 318). Philastrius (kolem r. 330 – před r. 397), biskup z Brescie, uvádí, že křest za mrtvé provozovali montanisté (*Liber de haeresibus* 49; PL 12, 1165–1166). Je však zapotřebí upozornit, že žádný z těchto autorů se ovšem nedomnívá, že Pavel má tuto praxi na mysli. Na druhou stranu lze předpokládat, že praktikování zástupného křtu u heretických skupin zřejmě způsobilo, že křesťanští autoři cítili nutnost se bránit proti těmto skupinám s odvoláním na Pavla v 1 Kor 15,29 a interpretovat tento text jiným způsobem.

⁶² Srov. Walter BAUER, *Griechisch-deutsches Wörterbuch zu den Schriften des Neuen Testaments und der frühchristlichen Literatur*, ed. Kurt Aland – Barbara Aland – Viktor Reichmann, Berlin – New York: Walter De Gruyter, 1988⁶, sl. 1671–1672; Friedrich BLASS – Albert DEBRUNNER – Friedrich REHKOPF, *Grammatik des neutestamentlichen Griechisch*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1990¹⁷, § 231.

Ambrosiaster⁶³ poskytuje první výklad starověké církve o skutečném zástupném křtu živých za mrtvé.⁶⁴ Ambrosiaster má zřejmě na mysli zemřelé lidi, kteří byli věřící, ale před křtem je překvapila smrt. Z obavy, aby nepokřtěný člověk nepřišel o vzkříšení mrtvých, byl živý člověk pokřtěn ve jménu mrtvých. Ambrosiasterův výklad doslovně přejímá Rabanus Maurus, který poukazuje na skutečnost, že Pavel sám neschvaloval zvyk zástupného křtu, jelikož změna osoby ve verši 30 znamená, že se Pavel od křestního zvyku ve verši 29 distancuje (*Expositio in epistolam primam ad Corinthios, liber XI*; PL 112, 148). Tomáš Akvinský ve svém komentáři k Prvnímu listu Korinťanům připouští též možnost, že v Korintu se někteří křesťané nechávali křtít podruhé za své příbuzné.⁶⁵ Názor zástupného křtu přebírají v období renesance Erasmus Rotterdamský a Ulrich Zwingli.⁶⁶ V novodobém bádání velké množství exegetů interpretuje křest za mrtvé jako zástupný (vikariátní) křest. Křesťané se nechávali pokřtít za zemřelé, kteří nebyli pokřtěni, aby jim dodatečně zprostředkovali účinky křtu: udělení Ducha svatého, věčnou spásu a nesmrtnost.⁶⁷

⁶³ Jedná se o jméno autora komentáře k listům svatého Pavla v Novém zákoně, který byl dlouho připisovaný milánskému biskupovi Ambrožovi (asi 339–397) a který byl napsán někdy mezi lety 366 a 384.

⁶⁴ „In tantum ratam et stabilem vult ostendere resurrectionem mortuorum, ut exemplum det eorum qui tam securi erant de futura resurrectione, ut etiam pro mortuis baptizarentur, si quem forte mors praevenisset, timentes ne aut male aut non resurgeret qui baptizatus non fuerat, vivus nomine mortui tingebatur. Unde subiecit ut quid et baptizantur pro illis? Exemplo hoc non factum illorum probat, sed fixam fidem in resurrectionem ostendit.“ (PL 17, 280).

⁶⁵ Tomáš Akvinský však zmiňuje ještě jiný způsob výkladu, podle kterého je ὑπὲρ τῶν νεκρῶν ztotožněno se smrtelnými hříchy. Viz *Sancti Thomae Aquinatis in omnes D. Pauli apostoli epistolas commentaria: opus exquisitissimum*, Lugduni: Ex Officinâ Antonii Briasson, 1689, s. 286. Tuto druhou interpretaci není možné přijmout, jelikož odporuje exegetickým pravidlům.

⁶⁶ Srov. Rissi, *Die Taufe für die Toten*, s. 15.

⁶⁷ Srov. Thomas Charles EDWARDS, *A Commentary on the First Epistle to the Corinthians*, London: Hamilton, Adams & Co., 1885, s. 423–425; C. F. Georg HEINRICI, *Der erste Brief an die Korinther*, KEK 5, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1896⁸, s. 476; Joseph MACRORY, *The Epistles of St Paul to the Corinthians*, Dublin: Gill, 1918², s. 240; Karl HEIM, *Die Gemeinde des Auferstandenen: Tübinger Vorlesung über den 1. Korintherbrief*, ed. Friso Melzer, München: Neubau-Verlag, 1949, s. 229; Jean HÉRING, *La Première Épître de saint Paul aux Corinthiens*, CNT 1/7, Neuchâtel: Delachaux & Niestlé, 1949, s. 142–143; J. Daniel JOYCE, „Baptism on Behalf of the Dead: An Interpretation of 1 Corinthians 15:29–34,“ *Encounter* 26 (1965): 269–277; Leon MORRIS, *The First Epistle of Paul to the*

Někteří badatelé se pokoušejí přesněji vymezit, za koho byl zástupný křest k získání spásy přijímán. Křesťané se nechávali křtít za věřící ve Starý zákon, kteří zemřeli.⁶⁸ Křesťané přijímali křest za katechumeny⁶⁹ nebo za nepokřtěné věřící.⁷⁰ Křesťané se nechávali křtít za své zemřelé pohanské příbuzné nebo přátele.⁷¹ Tento vikariátní křest měl zemřelým nepokřtěným zabezpečit získání spásy.

Corinthians. An Introduction and Commentary, TNTC, Grand Rapids, MI – Cambridge, U.K.: William B. Eerdmans, 1985², s. 214–215; Alexander J. M. WEDDERBURN, *Baptism and Resurrection: Studies in Pauline Theology against Its Graeco-Roman Background*, WUNT 44, Tübingen: J. C. B. Mohr Paul Siebeck, 1987, s. 288; Jacob KREMER, *Der erste Brief an die Korinther*, RNT, Regensburg: Friedrich Pustet, 1997, s. 348–349; Raymond F. COLLINS, *First Corinthians*, Sacra Pagina Series 7, Collegeville, MN: Liturgical Press, 1999, s. 556–557; J. Paul SAMPLEY, „The First Epistle to the Corinthians,” in *The New Interpreter's Bible*, vol. 10, Nashville: Abingdon, 2002, s. 771–1003, zde s. 982.

⁶⁸ Marion L. SOARDS, *1 Corinthians*, NIBC, Macon, GA: Hendrickson, 1999, s. 338.

⁶⁹ James MOFFATT, *The First Epistle of Paul to the Corinthians*, MNTC, London: Hodder & Stoughton, 1938, s. 253; Charles Kingsley BARRETT, *A Commentary on the First Epistle to the Corinthians*, BNTC, London: Adam & Charles Black, 1976², s. 363–364; Christophe SENFT, *La première Épître de Saint-Paul aux Corinthiens*, CNT 2/7, Genève: Labor et Fides, 1990², s. 202; Craig L. BLOMBERG, *1 Corinthians*, NIVAC, Grand Rapids, MI: Zondervan, 1994, s. 299.

⁷⁰ Charles John ELLICOTT, *St. Paul's First Epistle to the Corinthians: With a Critical and Grammatical Commentary*, London: Longmans, 1887, s. 308–310; R. St John PARRY, *The First Epistle of Paul the Apostle to the Corinthians*, Cambridge: Cambridge University Press, 1926², s. 228–229; Ben WITHERINGTON III, *Conflict and Community in Corinth: A Socio-Rhetorical Commentary on 1 and 2 Corinthians*, Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1995, s. 305.

⁷¹ František SUŠIL, „Sv. Pavla list I. ku Korinťanům,” in *Listové sv. Pavla apoštola*, I, Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1870, s. 151–291, zde s. 279; Ernest-Bernard ALLO, *Saint Paul: Première épître aux Corinthiens*, EtB, Paris: Lecoffre-Gabalda, 1956², s. 413–414; Eugen WALTER, *Der erste Brief an die Korinther*, GSL.NT 7, Leipzig: St. Benno, 1968, s. 299; William F. ORR – James Arthur WALTHER, *1 Corinthians: A New Translation, Introduction with a Study of the Life of Paul, Notes, and Commentary*, AncB 32, Garden City, NY: Doubleday, 1976, s. 337; Hans-Josef KLAUCK, *1 Korintherbrief*, NEBNT 7, Würzburg: Echter, 1987², s. 115–116; Franz-Josef ORTKEMPER, *1. Korintherbrief*, SKK.NT 8, Stuttgart: Katholisches Bibelwerk, 1993, s. 156–157; Richard A. HORSLEY, *1 Corinthians*, ANTC, Nashville: Abingdon, 1998, s. 206–207; August STROBEL, *Der erste Brief an die Korinther*, ZBK 6.1, Zürich: Theologischer, 1989, s. 253; Nicholas H. TAYLOR, „Baptism for the Dead (1 Cor 15:29),” *Neotestamentica* 36 (2002): 111–120; Walter KLAIBER, *Der erste Korintherbrief*, BNT, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2011, s. 257–258; PHEME PERKINS, *First Corinthians*, PCNT, Grand Rapids, MI: Baker Academic, 2012, s. 184–185; MANZI, *Prima lettera ai Corinzi*, s. 227–228.

3. NÁBOŽENSKO-DĚJINNÉ ANALOGIE VIKARIÁTNÍHO KŘTU

Během dějin exegeze se někteří autoři pokoušeli hledat možné analogie vikariátního křtu v dobových myšlenkových a náboženských prouděch. V 16. století se Theodor Beza a Heinrich Bullinger snažili chápat 1 Kor 15,29 z pohledu starozákonních rituálních omývání. Beza vykládal οἱ βαπτίζόμενοι jako „qui ablutione utuntur“, myslel na „ablutio cadaveris“ a odvolával se na Sk 9,37. Beza spojil tento zvyk s nadějí na vzkříšení. Stejný názor zastával v 17. století Johannes Coccejus, jenž odkazoval na starozákonní právní předpisy omývání v Nm 19,11 a Sir 34,25, které alegoricky vykládal. Domníval se, že z tohoto obřadu zákona očišťování kvůli kontaktu s mrtvými Pavel odvozuje svůj argument ve prospěch jistoty vzkříšení mrtvých.⁷² Zřejmě nezávisle na výkladu, který předložil Johannes Coccejus, prezentovala ve 20. století Josephine Massynghaerde Ford(ová) stejný způsob interpretace. Usuzovala, že Pavel zde psal těm, kteří znali židovský zákon, a použil jejich vlastní praxi na podporu svých tvrzení, když v podstatě říkal: „Proč právě vaše praxe očišťování po styku s mrtvolami předpokládá víru ve vzkříšení? Jestliže mrtvý nevstane se svým tělem, pak vaše klopení po styku se ‚svatým‘ v tomto těle nemá smysl.“⁷³

V nedávné době Hanoch Ben Keshet přišel s domněnkou, že text 1 Kor 15,29 je adresovaný pouze židovským křesťanům v Korintu a že reflektuje židovskou pohřební praxi prováděnou v naději na vzkříšení. Verš 29 chápe ve smyslu: Čeho jinak dosáhnou ti, kteří sami očišťují (mrtvé) ve prospěch mrtvých? Jestliže vlastně mrtví nevstávají, proč tedy oni sami křtí (mrtvé) v jejich prospěch?⁷⁴ S výše uvedenými návrhy interpretace nelze souhlasit. Apoštol Pavel vždy používá sloveso βαπτίζεσθαι v sou-

⁷² Srov. Rissi, *Die Taufe für die Toten*, s. 21–22.

⁷³ Josephine M. Ford, „Rabbinic Humour behind Baptism for the Dead (1 Cor. xv.29),“ in *Studia Evangelica IV: Papers presented to the Third International Conference on New Testament Studies held at Christ Church, Oxford, 1965, Part I: The New Testament Scriptures*, ed. Frank Leslie Cross, TU 102, Berlin: Akademie Verlag; 1968, s. 400–403. Srov. též James R. Rogers, „Baptism for the Dead,“ *Biblical Horizons* 76 (1995) bez číslování stran, <https://biblicalhorizons.com/1995/08/01/no-76-baptism-for-the-dead/> [cit. 30. 7. 2024].

⁷⁴ Keshet, „Whether Jews, Whether Greeks,“ s. 331–348.

vislosti se křtem.⁷⁵ Navíc je nejisté, zda se takový zvyk mohl v korintské církvi s tímto chápáním uskutečňovat.⁷⁶

Podle některých badatelů praxe zástupného křtu v Korintu mohla být ovlivněna znalostí přenášení úkonů zasvěcení na zemřelé v mysterijních kultech, jejichž iniciační obřady mohly zahrnovat i očištnou koupel (*Orphicorum fragmenta* 232; Platon, *Politeia* II,364e.365a).⁷⁷ Walter Schmithals interpretuje 1 Kor 15,29 jako zástupný křest, jenž praktikovali gnostici, kteří ho převzali z mysterijních kultů společně se křtem. Domnívá se, že magický akt křtu mrtvých měl nahradit gnózi, kterou zemřelý postrádal. Křest za mrtvé měl zemřelému zajistit osvobození z moci démonických sil a uvedení domů do plérómatu. Tento výklad je však v rozporu s malým významem křtu pro gnostiky, podle kterých se spása uskutečňuje skrze gnózi a podle kterých křest za mrtvé zahrnuje větší význam než křest žijících gnostiků, jenž mohl mít pouze symbolický význam, jak sám tvrdí Schmithals.⁷⁸ Krom toho svědectví raných křesťanských autorů nenasvědčuje, že by zástupný křest praktikovaný v Korintu měl gnostické pozadí. Nelze však vyloučit možnost, že gnostici odvodili svůj zvyk zástupného křtu z 1 Kor 15,29.⁷⁹ Richard E. DeMaris s odkazem na řecko-římské pohřební zvyky, zejména ty, které byly zjištěny na základě archeologického výzkumu v samotném Korintu, se snaží ukázat, jak tato řecko-římská praxe v Korintu odpovídá zástupnému křtu, který v zmiňuje Pavel v 1 Kor 15,29. Upozorňuje, že Řekové i Římané pohlíželi na událost smrti jako začátek dlouhé a strastiplné cesty zemřelého a že živí měli povinnost pomoci mrtvému najít klid prostřednictvím svých modliteb a obětí podsvětním božstvům. DeMaris dochází k závěru, že zá-

⁷⁵ Použití slovesa βαπτίζω ve smyslu levitského očištění v Mk 7,4; Lk 11,38 pro interpretaci našeho textu nic neznamena. Srov. též Peter ARZT-GRABER – Ruth Elisabeth KRITZER – Amphilochios PAPATHOMAS – Franz WINTER, 1. *Korinther*, PKNT 2, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2006, s. 72–73.

⁷⁶ Pokud jde o další návrhy, které chápou βαπτίζω v 1 Kor 15,29 ve významu „obřadně umýt za účelem očisty“, viz Bernard M. FOSCHINI, „Those Who Are Baptized for the Dead,“ I Cor. 15:29,“ CBQ 12, č. 4 (1950): 379–388.

⁷⁷ WOLFF, *Der erste Brief des Paulus an die Korinther*, s. 396. Srov. též Hans LIETZMANN, *An die Korinther I/II*, ergänzt von Werner Georg Kümmel, HNT 9, Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1969³, s. 82; Gerhard SELLIN, *Der Streit um die Auferstehung der Toten: Eine religionsgeschichtliche und exegetische Untersuchung von 1 Korinther 15*, FRLANT 138, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1986, s. 279–280.

⁷⁸ Walter SCHMITHALS, *Die Gnosis in Korinth: Eine Untersuchung zu den Korintherbriefen*, FRLANT 66, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1956, s. 221–222.

⁷⁹ WOLFF, *Der erste Brief des Paulus an die Korinther*, s. 394.

stupný křest byl jedním z několika pohřebních rituálů, které korintští křesťané používali, aby pomohli zesnulému členovi komunity překonat obtížný přechod mezi životem a smrtí.⁸⁰ S touto hypotézou není možné souhlasit. Pokud je křest obřadem přechodu, má navzdory smrti umožnit přechod ze smrti do vzkříšeného života. K tomu je zapotřebí dodat, že v běžném řeckém kultu mrtvých neexistuje žádný obřad, který by měl tak závažné eschatologické důsledky. Řecko-římské pohřební a hrobové rituály mohou sice osvětlit prostředí, ve kterém vzkvétal velký zájem o mrtvé, avšak neposkytují pro „křest za mrtvé“ žádnou analogii.⁸¹

Někteří exegeté se domnívají, že nábožensko-historické referenční body pro zvyk křtu za mrtvé lze nalézt v raném judaismu, kde se objevuje společné základní přesvědčení ohledně pozitivního ovlivnění zesnulého prostřednictvím zástupných úkonů živých. Herbert Preisker ve své podrobné a pečlivé studii k 1 Kor 15,29 spatřoval působení židovských myšlenek, které činí příchod času spásy závislým na naplnění určitého počtu spravedlivých (Hen 47,4; 4 Ezd 4,35; Zj 7,4). Usuzoval, že v počátcích církve se mezi spravedlivé počítali pouze ti, kteří byli pokřtěni, a že tento názor byl rozšířen též v korintské církevní obci. Krom toho předpokládal, že v této době mohl člověk být křesťanem i bez křtu. Křesťané v Korintu podle něj toužili po eschatologickém završení, a proto se nechávali pokřtít za zemřelé křesťany, kteří ještě nebyli pokřtěni, aby mohli doplnit seznam spravedlivých a urychlit tak blížící se konec světa. Zástupný křest tedy nebyl svátostný, ale jednalo se o eschatologický zvyk, který měl dopomoci dospět rychleji k onomu dni, kdy spravedliví vstanou z mrtvých, aby kralovali s Kristem.⁸² Tento zajímavý pokus o interpretaci se nicméně střetá s dvěma těžkostmi: 1) Takové časové určení na základě počtu zbožných lidí nelze pro Nový zákon dokázat. Krom toho mezi předzvěstmi paruzie není žádný takový *numerus clausus* „uzavřený počet“ zmíněn ani v eschatologické řeči u synoptiků a ani v knize Zjevení. 2) Neexistují žádné platné doklady pro tvrzení, že v rané církvi existovala doba, kdy křest ještě nebyl všeobecně udílen. Nemáme právo

⁸⁰ Richard E. DeMARIS, „Corinthian Religion and Baptism for the Dead (1 Corinthians 15:29): Insights from Archaeology and Anthropology,“ *JBL* 114, č. 4 (1995): 661–682, zde s. 675. Srov. též Richard E. DeMARIS, „Demeter in Roman Corinth: Local Development in a Mediterranean Religion,“ *Numen* 42 (1995): 105–117, zejména s. 114.

⁸¹ Viz dále Dieter Zeller, „Gibt es religionsgeschichtliche Parallelen zur Taufe für die Toten (1Kor 15,29)?,“ *ZNW* 98, č. 1 (2007): 68–76, zejména s. 70–76.

⁸² Herbert Preisker, „Die Vikariatstaufe 1 Kor 15,29 – ein eschatologischer, nicht sakramentaler Brauch,“ *ZNW* 23 (1924): 298–304.

zpochybňovat Petrův všeobecný požadavek na křest v den Letnic (Sk 2,38).

Nakonec zmiňme názor, podle kterého lze text 1 Kor 15,29 vysvětlit ve spojitosti s rabínským judaismem. Arthur Marmorstein má za to, že zástupný křest je zapotřebí chápat na pozadí raných židovských obětí a přímlov za mrtvé, kterým mají být odpuštěny hříchy, a tak se podílet na vzkříšení (2 Mak 12,39–45).⁸³ Tuto hypotézu není možné akceptovat, jelikož je velmi nejisté, zda křest měl u prvních křesťanů stejnou hodnotu jako smírčí oběti ve starším náboženském pojetí. Modlitby a oběti jsou zaměřeny na Boha, před kterým mají mrtví obstát a obdržet od něj vzkříšení, zatímco křest přímo mění postavení člověka před Bohem. Přinášení obětí a křest tedy nelze srovnávat, a tudíž mezi nimi nemůže být žádná souvislost. Podobně Roger D. Aus vysvětluje 1 Kor 15,29 ve světle rabínské literatury. Pro výpověď o „křtu za mrtvé“ nachází analogii v židovských zvycích přímlovných modliteb, které mohly vzniknout v Korintu mezi židokřesťany, než je převzali křesťané z pohanství.⁸⁴ Tento výklad je problematický již z toho důvodu, že Aus ve své studii zmínku o křtu v 1 Kor 15,29 vysvětluje odlišně od zmínky o křtu v 1 Kor 10,1–5.

4. ZÁVĚR

V souvislosti s projednáváním tématu vzkříšení mrtvých v 1 Kor 15 apoštol Pavel činí narážku na praxi korintských křesťanů, o které slyšel. Jedná se o křest za mrtvé. Korintská praxe není v Novém zákoně nijak doložena a nelze ji uvést v soulad s biblickým chápáním křtu. Tato Pavlova izolovaná zmínka v 1 Kor 15,29, která je vyjádřena s nedostatečnou jasností, vyvolala veliké rozpaky a v dějinách exegeze vedla k obrovskému množství interpretačních návrhů. Nepřesvědčivé se jeví výklady, které nechápou sloveso βαπτίζω „křtít“ a přidavné jméno νεκροί „mrtví“ ve

⁸³ Arthur MARMORSTEIN, „Paulus und die Rabbinen,“ ZNW 30 (1931): 271–285, zvláště s. 277–281. Viz též Ethelbert STAUFFER, *Die Theologie des Neuen Testaments*, Stuttgart: W. Kohlhammer, 1947³, s. 202 a pozn. 544; Richard B. HAYS, *First Corinthians*, Interpretation, Louisville, KY: John Knox Press, 1997, s. 267–268. Jan HEJČL, *Dvakrát do Korintu: První a druhý list sv. Pavla Korintánům*, V Olomouci: Sestry dominikánky, 1934, s. 114, uvádí: „Korintští snažili se prospěti zemřelým křesťanům nejen modlitbou, nýbrž i obřady, očistami podobnými křtu, omytím, okoupáním, jež slulo proto „křest za mrtvé“ (kurzíva v citaci).

⁸⁴ Aus, *Two Puzzling Baptisms*, s. 74–124.

vlastním smyslu. Zmínku o praxi korintských křesťanů je zapotřebí zřejmě dát do spojitosti se svátostí křtu. Verš 1 Kor 15,29 je *argumentum ad hominem*. Na základě jazykové podoby textu se jako nejbližší vysvětlení jeví zástupný (vikariátní) křest, jenž členové církevní obce přijali za ty, kteří zemřeli jako nepokřtění. Předložka ὑπέρ zde znamená nejen „místo“, ale také „ve prospěch“. Výraz νεκροί, jak ve verši 29a, tak i 29b se vztahuje k fyzicky mrtvým, kteří jsou odlišní od těch, kteří se nechávají křtít. Nezvyklé použití třetí osoby plurálu v rétorické otázce naznačuje, že praxe zástupného křtu nebyla rozšířena mezi křesťany v Korintu, a zároveň dává najevo určitý Pavlův odstup. V souvislosti s touto interpretací je spornou otázkou, kdo praktikoval zvyk křtu za mrtvé. Byli to sami popírači vzkříšení,⁸⁵ nebo ostatní členové korintské církve?⁸⁶ Zdá se však, že zde není zapotřebí striktně alternativní rozhodnutí. Pavlův argument nepochybně získává na váze, pokud skupina popíračů vzkříšení sama praktikuje zástupný křest za mrtvé, avšak na druhou stranu Pavlův argument je formulován tak, že není namířen jen proti některým.⁸⁷ Pavel tuto praxi neinicioval, avšak toleruje ji a využívá ji pro své argumentační účely. Přítomný čas βαπτίζονται (srov. také přičestí přítomné βαπτίζόμενοι), který je u jednorázového křtu neobvyklý, prozrazuje, že jde o opakovaný obřad, který se liší od vlastního křtu. Lidé, kteří již byli pokřtěni, se zřejmě nechali pokřtít místo nepokřtěných zemřelých, aby tito mrtví dosáhli spásného účinku křtu. Chápali křest jako rituál, který člověka při vzkříšení mrtvých připojí ke Kristu (srov. 1 Kor 15,22–23). Na druhou stranu nelze zcela vyloučit možnost, že někteří lidé se nechali pokřtít z náklonnosti nebo úcty ke svým zemřelým křesťanským příbuzným nebo přátelům, kteří si vroucně přáli jejich obrácení a kteří se za ně modlili, a že tito lidé přijali křest s nadějí na společnou oslavu při vzkříšení.

Na závěr však musíme připustit, že nelze zcela přesně stanovit, jak křest za mrtvé, o kterém je zmínka v 1 Kor 15,29, vypadal. Apoštol Pavel,

⁸⁵ Takto např. Heinz-Dietrich WENDLAND, *Die Briefe an die Korinther*, NTD 7, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht 1972¹³, s. 150; Johannes WEISS, *Der erste Korintherbrief*, KEK 5, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1977², s. 363–364; Giuseppe BARBAGLIO, *La Prima lettera ai Corinzi: Introduzione, versione, commento*, SOC 16, Bologna: Edizioni Dehoniane, 1996, s. 832.

⁸⁶ Takto např. Andreas LINDEMANN, *Der erste Korintherbrief*, HNT 9/1, Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 2000, s. 350; ZELLER, *Der erste Brief an die Korinther*, s. 499.

⁸⁷ Helmut MERKLEIN – Marlis GIELEN, *Der erste Brief an die Korinther: Kapitel 11,2–16,24*, ÖTKNT 7/3, Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus, 2005, s. 332.

který neposkytuje další jeho bližší popis, tento zvyk ani nenapadá a ani pozitivně neospravedlňuje. Nevyslovuje k němu žádné hodnocení, nýbrž používá pouze jeho existenci v Korintu jako argument ve prospěch víry ve vzkříšení mrtvých. Smysl má jen tehdy, pokud existuje víra ve vzkříšení mrtvých.

Crux Interpretum in 1 Cor 15:29

Keywords: Biblical Exegesis; New Testament; 1 Corinthians; Apostle Paul; Baptism

Abstract: When discussing the subject of the resurrection of the dead in 1 Corinthians 15, the Apostle Paul alludes to a practice of the Corinthian Christians that he had heard about. This is baptism for the dead. This isolated reference by Paul in 1 Cor. 15:29, which is expressed with insufficient clarity, has led to many interpretive proposals in the history of exegesis. The closest explanation seems to be a vicarious (vicariate) baptism, which members of the church community received for those who died unbaptized, so that these dead might receive the saving effect of baptism. We cannot entirely rule out, however, the possibility that some people were baptized out of affection or respect for deceased Christian relatives or friends who fervently desired their conversion and who prayed for them. These people consequently received baptism in the hope of a shared celebration at the resurrection. In the end, however, it has to be admitted that it is impossible to determine exactly what this baptism for the dead amounted to. The Apostle Paul, who does not describe it in detail and who provides no evaluation of it, mentions it only as an argument in favour of belief in the resurrection of the dead.

doc. Dr. Petr Mareček, Th.D.
Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta
Katedra biblických věd
Univerzitní 22
771 11 Olomouc
petr.marecek@upol.cz